

Tomasz Dobrowolski

**WYNIKI WYBORÓW W AUSTRII W LATACH 2015–2016
W KONTEKŚCIE KRYZYSU IMIGRACYJNEGO
ORAZ ODRADZANIA SIĘ KSENOFOBII I NACJONALIZMU**

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest analiza rozległych skutków polityczno-kulturowych wywołanych w Austrii przez europejski kryzys imigracyjny, w szczególności jego wpływu na wyniki wyborów do tamtejszych sejmów krajowych (niem. *Landtage*) z 2015 r. oraz wyborów prezydenckich z 2016 r. Jest ona kluczowa dla zrozumienia i przewidywania zmian w świadomości społecznej Austriaków i na tamtejszej scenie politycznej, do jakich może dojść w najbliższej przyszłości. Wprawdzie temat ten odbił się szerokim echem w środkach masowego przekazu, jednakże dziennikarskie relacje w wielu przypadkach są mało miarodajne¹.

W artykule postaram się udzielić odpowiedzi na następujące pytania: dlaczego w powojennej Austrii, która przez całe dekady postrzegana była jako przykład dojrzałej demokracji liberalnej, prowadzącej „politykę otwartych drzwi”, udzielającej często i chętnie wsparcia i schronienia tysiącom uchodźców², w ostat-

¹ *Uchodźcy w mediach – walka o klienta*, Kultura Liberalna, <http://kulturaliberalna.pl/2015/11/17/debata-uchodzczy-w-mediach-walka-o-klienta/> [dostęp: 05.02.2016]; A. Siwek, *Media o uchodźcach. „Albo rozczulanie się, albo rasizm. Brakuje balansu”*, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1329,title,Media-o-uchodzcach-Albo-rozczulanie-sie-albo-rasizm-Brakuje-balansu,wid,17848432,wiadomosc.html> [dostęp: 05.02.2016].

² Należeli do nich m.in. niemieckojęzyczni wypędzeni z Europy Środkowo-Wschodniej po zakończeniu II wojny światowej, Węgrzy po upadku powstania w 1956 r., obywatele Cze-

nim czasie doszło do gwałtownego wzrostu nastrojów antyimigranckich? Dlaczego skrajnie prawicowa, populistyczna Austriacka Partia Wolnościowa (niem. *Freiheitliche Partei Österreichs*, FPÖ)³ odniosła w 2015 r. ogromne sukcesy w wyborach do sejmów krajowych⁴, a w 2016 r. – w wyborach prezydenckich⁵, i jaki mają one związek z kryzysem humanitarnym wywołanym napływem do Europy setek tysięcy uchodźców? Czy wobec tego w zamożnej⁶, katolickiej⁷ Austrii mamy obecnie do czynienia nie tylko z kryzysem demokracji liberalnej w zakresie praw człowieka, lecz również z erozją chrześcijańskich wartości?

Przy rozpatrywaniu wspomnianych kwestii należy koniecznie mieć na uwadze to, że w ostatnich latach w społeczeństwach zachodnich dokonuje się zmiana hierarchii naczelnych wartości społecznych: wzrasta liczba obywateli dających pierwszeństwo bezpieczeństwu przed wolnością. Przez dziesięciolecia po zakończeniu II wojny światowej w krajach o ugruntowanej demokracji liberalnej sprawa wartości naczelnych nie wywoływała żadnych kontrowersji. Obywatele żyli

chosłowacji po stłumieniu praskiej wiosny w 1968 r., Polacy po wprowadzeniu stanu wojennego w 1981 r., mieszkańcy Bośni i Hercegowiny w 1992 r. po wybuchu wojny w ich kraju czy kosowscy Albańczycy po wybuchu konfliktu z Serbami w 1999 r. Zob. W.T. Bauer, *Zuwanderung nach Österreich*, Wien 2008, s. 4–7, <http://www.politikberatung.or.at/uploads/media/Zuwanderung-nach-Oesterreich.pdf> [dostęp: 20.12.2015].

³ Por. S. Van Gilder Cooke, *Austria – Europe's right wing: a nation-by-nation guide to political parties and extremist groups*, "Time", http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2085728_2085727_2085702,00.html [dostęp: 30.01.2016]; M. Dolezal, S. Hutter, B. Wüest, *Exploring the new cleavage across arenas and public debates: design and methods*, [w:] H. Kriesi et al., *Political Conflict in Western Europe*, Cambridge–New York–Melbourne–Madrid–Cape Town–Singapore–São Paulo–Delhi–Mexico City 2012, s. 52; P. Hainsworth, *The Extreme Right in Western Europe*, New York–London 2008, s. 38–39; D. Art, *Inside the Radical Right. The Development of Anti-Immigrant Parties in Western Europe*, Cambridge–New York–Melbourne–Madrid–Cape Town–Singapore–São Paulo–Delhi–Tokyo–Mexico City 2011, s. 106–107; R. Wodak, R. de Cillia, M. Reisigl, K. Liebhart, *The Discursive Construction of National Identity*, Edinburgh 2009, s. 195.

⁴ *Wahlarchiv – Ergebnisse, Auswertungen, Downloads*, Amt der Steiermärkischen Landesregierung, <http://www.verwaltung.steiermark.at/cms/beitrag/11684059/74837281> [dostęp: 19.12.2015]; *Landtagswahl 2015*, Amt der Burgenländischen Landesregierung, <https://wahl.bgld.gv.at/wahlen/lt20150531.nsf?Opendatabase> [dostęp: 30.01.2016], *Landtagswahl 2015*, Amt der Oö. Landesregierung, <http://wahl.land-oberoesterreich.gv.at> [dostęp: 19.12.2015], *Wien Gesamt Gemeinderatswahl 2015*, Magistrat der Stadt Wien, <https://www.wien.gv.at/wahl/NET/GR151/GR151-109.htm> [dostęp: 30.01.2016].

⁵ Por. *Bundespräsidentenwahl 2016*, BM.I Bundesministerium für Inneres, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/bundespraes/bpw_2016/start.aspx [dostęp: 15.12.2016].

⁶ W 2013 r. jej PKB *per capita* wynosiło ponad 50 tys. USD. Zob. *Country profile: Austria*, United Nations Statistics Division, <http://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=AU-STRIA> [dostęp: 16.06.2016].

⁷ W 2001 r., podczas ostatniego spisu ludności, który zawierał pytanie o wyznanie, 73,6% mieszkańców Austrii zadeklarowało się jako katolicy, aczkolwiek zdaniem demografów z Austriackiej Akademii Nauk dziś ich liczba spadła do ok. 50–60% społeczeństwa. Zob. *Christentum in Österreich*, ORF, <http://religion.orf.at/lexikon/stories/2602901> [dostęp: 17.06.2016].

w poczuciu bezpieczeństwa, traktując wolność jako stan naturalny, którego utrzymanie nie wymaga żadnych specjalnych działań. Na straży tych wartości stały władze poszczególnych państw, a następnie również Unia Europejska (UE), uznająca demokrację liberalną, rządy prawa, poszanowanie swobód i praw człowieka za wartości fundamentalne.

Jednakże z czasem, m.in. na skutek uaktywnienia się islamskiego fundamentalizmu i terroryzmu oraz coraz większego napływu uchodźców z ogarniętych wojną krajów Bliskiego Wschodu i Afryki do Europy Zachodniej, pojawiły się społeczne napięcia i konflikty naruszające u ludzi poczucie bezpieczeństwa. Sytuację zaostrzyły budzące grozę zamachy terrorystyczne, najpierw w USA (World Trade Center w Nowym Jorku i Pentagon⁸), potem w Europie Zachodniej (Londyn⁹, Madryt¹⁰, norweska wyspa Utøya¹¹, Tuluza¹² i Paryż¹³), a więc w krajach zdawało się bardzo stabilnych i bezpiecznych. Wreszcie obecny, trwający od 2015 r. europejski kryzys migracyjny zaczął uświadamiać wielu ludziom, w jak niepewnym świecie żyjemy. To wszystko spowodowało, że poczucie bezpieczeństwa w Europie Zachodniej drastycznie spadło. Najniższy poziom osiągnęło po zamachach terrorystycznych 11 września 2001 r., kiedy to zaszokowani obywatele państw Europy Zachodniej skłonni byli zrzec się znaczącej części swych

⁸ Por. *September 11, Terrorist Attacks, and U.S. Foreign Policy*, red. D.J. Caraley, New York 2002; A. Langley, *September 11: Attack on America*, Minneapolis 2006.

⁹ Por. B. Hoffman, *The 7 July 2005 London Bombings*, [w:] B. Hoffman, F. Reinares, *The Evolution of the Global Terrorist Threat: from 9/11 to Osama bin Laden's Death*, New York 2014, s. 192–223; P. Zimonjic, *Into the Darkness: an Account of 7/7*, London 2008.

¹⁰ Por. P. Hamilos, *The worst Islamist attack in European history*, „The Guardian”, <http://www.theguardian.com/world/2007/oct/31/spain> [dostęp: 20.05.2016]; *Zamachy w Madrycie – odwet za Irak*, Polskie Radio, <http://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/1071933,Zamachy-w-Madrycie-%E2%80%93-odwet-za-Irak> [dostęp: 20.05.2016]; F. Reinares, *The 2004 Madrid train bombings*, [w:] B. Hoffman, F. Reinares, *op. cit.*, s. 29–60.

¹¹ Por. A. Borchgrevink, *A Norwegian Tragedy: Anders Behring Breivik and the Massacre on Utøya*, Cambridge–Malden 2013; Å. Seierstad, *One of Us. The Story of Anders Breivik and the Massacre in Norway*, New York 2015; U. Turrettini, *The Mystery of the Lone Wolf Killer: Anders Behring Breivik and the Threat of Terror in Plain Sight*, New York 2015.

¹² Por. *Shootings in Toulouse and Montauban: what we know*, BBC, <http://www.bbc.com/news/world-europe-17428860> [dostęp: 18.07.2016]; *Toulouse shootings: a timeline of events*, „The Guardian”, <https://www.theguardian.com/world/2012/mar/22/toulouse-shootings-timeline-mohamed-merah> [dostęp: 18.07.2016].

¹³ Por. *Charlie Hebdo attack: three days of terror*, BBC, <http://www.bbc.com/news/world-europe-30708237> [dostęp: 20.05.2016]; A. Withnall, J. Lichfield, *Charlie Hebdo shooting: at least 12 killed as shots fired at satirical magazine's Paris office*, „Independent”, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/charlie-hebdo-shooting-10-killed-as-shots-fired-at-satirical-magazine-headquarters-according-to-9962337.html> [dostęp: 20.05.2016]; *Paris attacks: what happened on the night*, BBC, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34818994> [dostęp: 20.05.2016]; *Paris attacks: day after atrocity – as it happened*, „The Guardian”, <http://www.theguardian.com/world/live/2015/nov/14/paris-terror-attacks-attackers-dead-mass-killing-live-updates> [dostęp: 20.05.2016].

swobód i wolności w imię walki z terroryzmem – z czego zresztą poszczególne rządy skwapliwie skorzystały¹⁴.

W ostatnim czasie w Austrii widać odradzanie się ksenofobii i nacjonalizmu. Co gorsze, coraz więcej obywateli – zrażonych dotychczasową polityką partii głównego nurtu życia politycznego – decyduje się przekazać ster rządów w ręce ugrupowań skrajnych i populistycznych. Jednocześnie zwiększa się liczba osób z poczuciem lęku, gotowych dobrowolnie zrezygnować z części przysługujących im praw¹⁵.

Europejski kryzys migracyjny w 2015 r.

Najbardziej brzemienym w skutki wydarzeniem 2015 r., pod znakiem którego przejdzie on zapewne do historii, był wybuch europejskiego kryzysu migracyjnego, wywołanego napływem do Europy tysięcy uchodźców z państw Bliskiego Wschodu, Afryki i Azji Południowej. Jak wiadomo, jest to wynik narastających w ostatnim czasie wstrząsów polityczno-gospodarczych w tych rejonach świata, wskutek czego rosnąca liczba zdesperowanych mieszkańców tych regionów, nie widząc dla siebie przyszłości, decyduje się na ryzykowną podróż do Europy, postrzeganej przez nich jako enklawa bezpieczeństwa i dobrobytu.

Uchodźcy pochodzą w przeważającej części z Syrii (od pięciu lat pustoszonej przez krwawą wojnę domową), Afganistanu (gdzie siły rządowe w dalszym ciągu starają się zwalczyć zbrojną rebelię talibów), Erytrei (której mieszkańcy masowo zmuszani są do *de facto* niewolniczej pracy na rzecz państwa)¹⁶, a także z Iraku, Nigerii, Pakistanu, Somalii i Sudanu, gdzie spada zarówno stopa życiowa, jak i poczucie bezpieczeństwa obywateli.

¹⁴ Por. *Komisja Praw Człowieka ONZ. Czas na konkretne działanie*, Amnesty International, <https://amnesty.org.pl/komisja-praw-cz%C5%82owieka-onz-czas-na-konkretne-dzia%C5%82anie> [dostęp: 17.06.2016].

¹⁵ Por. J. Żakowski, *Cztery fronty wolności*, „Polityka”, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/200964,1,czy-wolnosc-staje-sie-dla-nas-ciezarem.read> [dostęp: 17.06.2016]; *Francja stawia bezpieczeństwo wyżej niż wolność*, WP Wiadomości, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Francja-stawia-bezpieczenstwo-wyzej-niz-wolnosc,wid,17980572,wiadomosc.html?icaid=117356> [dostęp: 17.06.2016]; *Turning right*, „The Economist”, <http://www.economist.com/news/briefing/21592666-parties-nationalist-right-are-changing-terms-european-political-debate-does> [dostęp: 19.06.2016]; N. Gutteridge, *MAPPED: shocking march of the far-right across Europe as migration fears reach fever pitch*, „Express”, <http://www.express.co.uk/news/world/629022/EU-migration-crisis-far-right-parties-Europe-Germany-Sweden-France> [dostęp: 19.06.2016]; J. Jaskiernia, *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki*, [w:] *Świat wobec współczesnych wyzwań i zagrożeń*, red. J. Symonides, Warszawa 2010, s. 274–289; B. Skłodowski, *Konflikt pomiędzy bezpieczeństwem a prawami podstawowymi w przestrzeni wolności bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej. Aspekty aksjologiczne i funkcjonalne*, „e-Politikon” 2013, nr 6, s. 142–161, Ośrodek Analiz Politologicznych UW, <http://oapuw.pl/e-politikon-nr-62013> [dostęp: 17.06.2016].

¹⁶ Por. B. Wedeman, *Fleeing slavery for uncertainty: one Eritrean migrant's story*, CNN, <http://edition.cnn.com/2015/05/15/europe/migrant-slavery-eritrea> [dostęp: 17.01.2016].

Wprawdzie już wcześniej uchodźcy ze wspomnianych regionów docierali do Europy, jednak na nieporównywalnie mniejszą skalę niż obecnie. Większość z nich wciąż jeszcze przebywa z dala od Starego Kontynentu, niemniej jednak w letnich i jesiennych miesiącach 2015 r. doszło do zaostrzenia sytuacji: do bezprecedensowego, skokowego wzrostu przypadków nielegalnego przekraczania zewnętrznych granic UE. Jak się okazało, kraje członkowskie nie były na taką sytuację przygotowane. Zresztą do dzisiaj mieszkańcy wielu państw Europy, w tym Austrii, konfrontowani są z kryzysem humanitarnym wywołanym nową „wędrowką ludów”.

Jednocześnie zaznaczyć należy, iż brak solidarności i woli politycznej rządów poszczególnych krajów członkowskich UE, jak również niewydolność dotychczas stosowanych procedur dodatkowo pogarszają sytuację uchodźców i zmniejszają szanse na skuteczne rozwiązanie kryzysu humanitarnego. Fakt, że ogromna liczba uchodźców napływa głównie przez terytorium Grecji i Włoch, zatem państw znajdujących się w bardzo trudnej sytuacji gospodarczej, pokazał brak spójnej i konsekwentnej polityki członków strefy Schengen.

Austria po II wojnie światowej, ze względu na polityczno-geograficzne uwarunkowania: status polityczny państwa wieczystej neutralności militarnej, wysoki poziom zamożności, „politykę otwartych drzwi”, centralne w Europie położenie komunikacyjne, tradycyjnie udzielała schronienia wychodźcom. Ponadto dla wielotysięcznych rzesz emigrantów¹⁷ pełniła funkcje kraju tranzytowego. Wszakże gdy w 2015 r. nagle złożyli oni rekordową liczbę wniosków o azyl¹⁸, państwo znalazło się w nader trudnej sytuacji (choć większość uchodźców traktowała Austrię jako kraj tranzytowy w drodze do Niemiec). Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, iż ta obecna fala uchodźców ma zupełnie inny charakter niż poprzednie. Po raz pierwszy niemal wszyscy uchodźcy pochodzą z islamskiego kręgu kulturowego, który przez wielu Europejczyków, w tym i wielu Austriaków, utożsamiany jest z islamskim fundamentalizmem i terroryzmem. Wobec tego uchodźcy-muzułmanie są uważani za przedstawicieli świata wrogiego Zachodowi i odrzucającego zachodni model współżycia społecznego¹⁹. Czynniki te ma, rzecz jasna, niebagatelny wpływ na nastroje panujące w społeczeństwie austriackim.

¹⁷ Por. W.T. Bauer, *op. cit.*, s. 4–13; P.-P. Volf, *Der Politische Flüchtling als Symbol der Zweiten Republik. Zur Asyl- und Flüchtlingspolitik seit 1945*, „Zeitgeschichte” 1995, z. 11–12, s. 415–435.

¹⁸ Por. *Asylwesen*, B.M.I Bundesministerium für Inneres, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_Asylwesen/statistik/start.aspx [dostęp: 31.01.2016].

¹⁹ Zdaniem wybitnego amerykańskiego politologa Samuela Huntingtona konflikt pomiędzy cywilizacją Zachodu opartą na rzymskim katolicyzmie, w której istnieje rozdział religii od innych sfer życia, a cywilizacją muzułmańską zbudowaną na podłożu Islamu, w którym ów rozdział nie występuje i religii podporządkowane są wszystkie sfery życia, jest nieunikniony. Dzieje się tak, ponieważ obydwie te cywilizacje mają charakter ekspansywny, a ich przedstawiciele są przekonani o swej wyższości, co w efekcie prowadzi do konfrontacji. Zob. S.P. Huntington, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, tłum. H. Jankowska, Warszawa 1997, s. 311–326.

Wszystkie te wydarzenia odcisnęły bardzo silne piętno na świadomości obywateli Austrii. Niektórzy z nich, powodowani najszlachetniejszymi odruchami, zdecydowali się udzielić przybyszom jak najdalej idącej pomocy²⁰. Równocześnie jednak duża część austriackiej opinii publicznej, ta mianowicie, której głęboko utkwily w pamięci budzące grozę zamachy terrorystyczne dokonane przez islamistów w ostatnich latach, jest negatywnie ustosunkowana do uchodźców. Masową imigrację postrzega ona na podobieństwo konia trojańskiego przysłanego przez Państwo Islamskie²¹, innymi słowy – jako zagrożenie dla bezpieczeństwa i ładu w państwie, a ponadto jako nadmierny ciężar dla budżetu federalnego²².

Jak wiadomo, dzisiejsze niepokoje i lęki dużej części obywateli stara się wykorzystać znana od lat ze swej antyislamskiej²³, antycudzoziemskiej i antyimigranckiej retoryki²⁴ radykalno-populistyczna FPÖ²⁵, której przywódca Heinz-Christian Strache oskarżany jest o związki z neonazistowskim podziemiem²⁶. Za niepokojący objaw negatywnych zmian w życiu publicznym trzeba uznać to, iż część polityków reprezentujących koalicję rządową na szczeblu federalnym, mianowicie Austriacką Partię Socjaldemokratyczną (niem. *Sozialdemokratische Partei Österreichs*, SPÖ) oraz chadecką Austriacką Partię Ludową (niem. *Österreichische Volkspartei*, ÖVP), w obawie przed utratą poparcia społecznego dla polityki

²⁰ Por. *Unglaubliche Hilfsbereitschaft in Österreich und Deutschland*, UNHCR Österreich, <http://www.unhcr.at/presse/pressemitteilungen/artikel/3df80990deb7621f16a4f4dccc1489b7/unglaubliche-hilfsbereitschaft-in-oesterreich-und-deutschland.html> [dostęp: 25.12.2015].

²¹ Por. B. Hall, *ISIS. Państwo Islamskie. Brutalne początki armii terrorystów*, tłum. P. Wołak, Warszawa 2015; P. Cockburn, *Państwo Islamskie*, tłum. M. Bielik, Warszawa 2015.

²² Por. *Refugee Report. Österreich zwischen Hilfsbereitschaft und Fremdenfeindlichkeit*, Marketagent, <http://www.marketagent.com/webfiles/MarketagentCustomer/pdf/99f50b87-1946-4db8-be26-3b2f0e0bd3da.pdf> [dostęp: 25.12.2015]; *Die Angst vor den Flüchtlingen und warum Angst kein guter Ratgeber ist*, Mein Klagenfurt, <http://www.mein-klagenfurt.at/mein-klagenfurt/das-freie-wort/die-angst-vor-den-fluechtligen-und-warum-angst-kein-guter-ratgeber-ist> [dostęp: 25.12.2015]; N. Mappes-Niediek, *Wer anzeigt, wird bedroht*, „Frankfurter Rundschau“, <http://www.fr-online.de/digital/hass-postings-in-oesterreich-wer-anzeigt--wird-bedroht,1472406,31349624.html> [dostęp: 25.12.2015].

²³ Por. N. Gresch, et al., *Tu felix Austria? The headscarf and the politics of 'non-issues', "Social Politics"* 2008, vol. 15, nr 4, s. 413.

²⁴ Por. M. Krzyżanowski, *From anti-immigration and nationalist revisionism to islamophobia: continuities and shifts in recent discourses and patterns of political communication of the Freedom Party of Austria (FPÖ)*, [w:] *Right-Wing Populism in Europe: Politics and Discourse*, red. R. Wodak, M. Khosravini, B. Mral, London–New Delhi–New York–Sydney 2013, s. 141; *Xenophobia on the increase in Austria*, EurActiv, <http://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/xenophobia-on-the-increase-in-austria> [dostęp: 25.12.2015]; *Freedom Party banks on xenophobic sentiments*, dpa International, <http://www.dpa-international.com/news/international/backgroundfreedom-party-banks-on-xenophobic-sentiments-a-46923101.html> [dostęp: 25.12.2015].

²⁵ Por. J. McHugh, *How the EU migrant crisis is fueling right-wing politicians and refugee policies in Europe*, International Business Times, <http://www.ibtimes.com/how-eu-migrant-crisis-fueling-right-wing-politicians-refugee-policies-europe-2071326> [dostęp: 25.11.2015].

²⁶ Por. N. Horacek, C. Reiterer, *HC Strache. Sein Aufstieg. Seine Hintermänner. Seine Feinde*, Wien 2009, s. 27–68.

rządowej decyduje się na radykalizację języka debaty toczącej się wokół kwestii uchodźców i azylantów w Austrii²⁷.

Geneza negatywnych zmian

Aby poznać przyczyny zaostrzenia się antyimigranckich postaw austriackich wyborców i ogromnych sukcesów FPÖ na krajowej scenie politycznej w ciągu ostatnich trzydziestu lat, trzeba przyrzeć się transformacji, jaką przeszedł system polityczny Austrii od 1945 r.

Przez pierwsze cztery dekady po zakończeniu II wojny światowej opierał się on na demokratycznym konsensusie²⁸, czyli na akceptacji przez najważniejsze siły polityczne kraju – socjalistyczną²⁹ SPÖ oraz chadecką ÖVP – podstawowych zasad demokracji, której wyrazem było międzypartyjne porozumienie o podziale wpływów w państwie. Osiągnięcie owego porozumienia było możliwe, ponieważ tragiczne doświadczenia wojenne, wspólna walka w antynazistowskim podziemiu oraz pobyt w obozach koncentracyjnych bardzo zbliżyły do siebie czołowych polityków obydwu partii. Dzięki temu przełamane zostały dzielące ich bariery ideologiczne i w efekcie nawiązano konstruktywną współpracę dla dobra odrodzonej republiki.

Obok tych dwóch stronnictw, dominujących na austriackiej scenie politycznej, funkcjonowała tam trzecia partia, w latach 1949–1955 pod nazwą Związek Niezależnych (niem. *Verband der Unabhängigen*, VdU), a następnie jako FPÖ.

²⁷ Por. T. Prior, *Burgenland: Die Methode Hans Niessl*, Die Presse, http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/4650716/Burgenland_Die-Methode-Hans-Niessl- [dostęp: 30.01.2016]; G. Oswald, *Weissensteiner N., ÖVP will Flüchtlingen ab 37.500 Ansuchen Einreise verweigern*, derStandard.at, <http://derstandard.at/2000029485523/Experte-Obwexer-Asyl-Obergrenze-grundsaetzlich-moeglich?ref=rec> [dostęp: 30.01.2016]. Por. J. Park, *Europe's Migration Crisis*, Council on Foreign Relations, <http://www.cfr.org/migration/europes-migration-crisis/p32874> [dostęp: 20.12.2015]; *UNHCR Mid-Year Trends 2015*, UNHCR, https://s3.amazonaws.com/unhcrshared-media/2015/2015-midyear-trends-report/2015-12-18_MYT_web.pdf [dostęp: 20.12.2015]; L. Sly, *8 reasons Europe's refugee crisis is happening now*, „The Washington Post”, <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/09/18/8-reasons-why-europes-refugee-crisis-is-happening-now> [dostęp: 24.12.2015]; R. Misik, *Die zwei Realitäten Europas*, „Zeit Online”, <http://www.zeit.de/wirtschaft/2015-09/dublin-fluechtlinge-asyllpolitik-hilfsbereitschaft> [dostęp: 25.12.2015]; *Warum Flüchtlinge nach Europa kommen*, UNHCR Deutschland, <http://www.unhcr.de/home/artikel/be170c36ad381019e5f0f71941cd9543/warum-fluechtlinge-nach-europa-kommen.html> [dostęp: 24.12.2015]; I. Brickner, *Flüchtlinge: Wie mehrheitsfähig ist die Hilfsbereitschaft wirklich?*, derStandard.at, derstandard.at/2000022148634/Fluechtlinge-Wie-mehrheitsfaehig-ist-die-Hilfsbereitschaft-wirklich [dostęp: 25.12.2015].

²⁸ Por. G. Botz, *The short- and long-term effects of the authoritarian regime of Nazism in Austria: the burden of a 'second dictatorship'*, [w:] *Totalitarian and Authoritarian Regimes in Europe: Legacies and Lessons from the Twentieth Century*, red. J.W. Borejsza, K. Ziemer, New York 2006, s. 188.

²⁹ Do 1991 r. SPÖ nosiła nazwę Austriackiej Partii Socjalistycznej (niem. *Sozialistische Partei Österreichs*).

Wizerunkowo jawiła się ona jako reprezentantka środowiska byłych członków partii nazistowskiej. Wprawdzie była w stanie wprowadzić do Rady Narodowej (niem. *Nationalrat*), czyli niższej izby austriackiego parlamentu, od kilku do kilkunastu swych przedstawicieli, jednakże przez całe dekady nie odgrywała większej roli na szczeblu federalnym, całkowicie zdominowanym przez SPÖ i ÖVP. Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, iż liderzy FPÖ bez zastrzeżeń akceptowali zasady demokratycznego konsensusu, chcąc w ten sposób oddalić od siebie jakiegokolwiek podejrzenia o związki z ideologią (neo)nazistowską i zarazem zyskać akceptację ze strony SPÖ i ÖVP – chociażby po to, by wyjść z izolacji politycznej na poziomie federalnym.

Dla porządku warto jeszcze dodać, że Komunistyczna Partia Austrii (niem. *Kommunistische Partei Österreichs*, KPÖ), która – mimo okupowania w latach 1945–1955 wschodniej części kraju przez wojska radzieckie – w czterech pierwszych wyborach do Rady Narodowej wprowadziła do tego ciała zaledwie kilku swych przedstawicieli, bardzo szybko zaczęła ulegać marginalizacji na austriackiej scenie politycznej, by w 1959 r. bezpowrotnie utracić miejsca w niższej izbie parlamentu.

Przez pierwsze dwie dekady odrodzonej austriackiej państwowości SPÖ i ÖVP regularnie zdobywały razem ok. 90% głosów wyborców i w efekcie tworzyły koalicję rządową³⁰. Natomiast po jej upadku, w latach 1966–1983, kiedy to najpierw ludowcy, a następnie socjaliści utworzyli samodzielne rządy, austriacka scena polityczna przyjęła charakter modelu westminsterskiego, w którym jedna partia znajduje się u władzy, a druga, będąc w opozycji, oczekuje szansy na przejęcie steru rządów. W związku z tym zaznaczyć należy, iż upadek wielkiej koalicji w żaden sposób nie zagroził austriackiej demokracji konsensualnej, bazującej w większym stopniu na współpracy pomiędzy poszczególnymi stronnictwami niż na rywalizacji między nimi. Było to możliwe, ponieważ zarówno społeczeństwo, jak i najważniejsi aktorzy polityczni akceptowali pryncypia owego modelu demokracji. Poza tym współpraca między partiami w parlamencie opierała się na tzw. partnerstwie społecznym (niem. *Sozialpartnerschaft*), które jest zinstytucjonalizowaną formą dialogu prowadzonego przez reprezentantów poszczególnych grup społecznych³¹. Jego główny cel to godzenie ich przeciwstawnych interesów dotyczących alokacji zasobów, poszukiwanie kompromisowych rozwiązań na drodze negocjacji oraz łagodzenie konfliktów³².

³⁰ Do 24 listopada 1947 r. w skład koalicji rządowej wchodził również komuniści.

³¹ Należą do nich: Izba Pracy (niem. *Arbeiterkammer*) i związki zawodowe reprezentujące pracobiorców, Izba Gospodarcza (niem. *Wirtschaftskammer*) reprezentująca pracodawców, i Izby Rolne (niem. *Landwirtschaftskammer*) reprezentujące rolników. Pierwsze dwie z wymienionych instytucji kontrolowane są przez SPÖ, a pozostałe – przez ÖVP.

³² Por. J. Sroka, *Analiza funkcjonowania instytucji dialogu społecznego na poziomie województw. Raport z badań wojewódzkich komisji dialogu społecznego*, Warszawa 2009, s. 13–15, http://www.dialog.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/Broszury/Analiza_funkcjonowania_instytucji_dialogu_WKDS_J_Sroka_z.pdf [dostęp: 26.12.2015].

Kooperacja pomiędzy SPÖ a ÖVP funkcjonowała sprawnie aż do końca lat 70. XX w., kiedy to ówczesny kanclerz Bruno Kreisky, chcąc na wzór szwedzki zapewnić socjaldemokratom hegemoniczną pozycję w państwie, podjął działania mające na celu osłabienie ludowców, m.in. poprzez wzmocnienie pozycji FPÖ, czyli wolnościowców. Co więcej, w 1983 r., po utracie większości w Radzie Narodowej, socjaldemokraci zdecydowali się złamać niemalże czterdziestoletnie tabu i zawrzeć koalicję wyborczą z wolnościowcami, którym w tym czasie przewodził Norbert Steger, wywodzący się z liberalnego skrzydła partii. Wspólne rządy obydwu partii przerwane zostały w 1986 r. wraz z wyborem na stanowisko przewodniczącego FPÖ Jörga Haidera – socjaldemokratyczny kanclerz Franz Vranitzky nie był skłonny współrządzić ze stronnictwem, na czele którego stanął radykalno-populistyczny polityk. W tym samym roku Zielona Alternatywa (Zieloni, niem. *Die Grünen – Die Grüne Alternative*, GRÜNE), niemająca żadnych związków z tradycyjną strukturą austriackiej sceny politycznej, zdołała po raz pierwszy wprowadzić swych przedstawicieli do Rady Narodowej. Z czasem Zieloni uzyskali pozycję partii politycznej średniej wielkości, co zmieniło strukturę austriackiej sceny politycznej.

Wprawdzie w 1986 r., kiedy władzę w FPÖ przejął Haider, była ona relatywnie małym ugrupowaniem, jednakże uczestnictwo w koalicji rządowej podniosło jej rangę na krajowej scenie politycznej i doprowadziło do dalszego osłabienia konsensusu elit charakterystycznego dla pierwszy czterech dekad powojennej Austrii. Jednocześnie FPÖ pod wodzą Haidera porzuciła swą dotychczasową strategię zdobycia szacunku i akceptacji ze strony pozostałych partii politycznych na rzecz sprofilowania się jako ugrupowanie o zdecydowanie prawicowo-populistycznym obliczu. Jego lider wyszedł bowiem z – trafnego jak się później okazało – założenia, iż zmiana ta zaowocuje znacznym zwiększeniem popularności wśród wyborców.

Okres kiedy Austrią ponownie rządziła stabilna, lecz nieefektywna koalicja SPÖ i ÖVP, czyli lata 1986–1999, FPÖ wykorzystała do zwiększenia swej wiarygodności jako głównej partii opozycyjnej. Pod wodzą Haidera, typowego populisty i jednocześnie bardzo skutecznego polityka, który potrafił propagandowo wykorzystać rosnące obawy społeczeństwa przed napływem cudzoziemców, jak również lęki klas niższych przed koniecznością dostosowywania się do wynikających z globalizacji nowych realiów gospodarczych, FPÖ osiągnęła bezprecedensowy sukces: zwiększyła liczbę głosów zdobytych w wyborach do Rady Narodowej z 9,73% w 1986 r. do 26,91% w 1999 r., co było wtedy drugim wynikiem.

Właśnie po tych wyborach doszło do kolejnego aktu załamania się demokratycznego konsensusu elit w Austrii. Lider ÖVP Wolfgang Schüssel, chcąc uzyskać stanowisko kanclerza, zdecydował się zbudować koalicję rządową z FPÖ, mimo antypatii, jaką darzył Haidera. Jednak kilka lat później poparcie dla wolnościowców znacznie spadło, co było skutkiem wewnętrznych konfliktów, prowadzących

do odejścia z partii wielu kluczowych działaczy, z Haiderem na czele³³. W efekcie od stycznia 2007 r. rządy w kraju po raz kolejny sprawuje koalicja SPÖ i ÖVP. Warto jednak zwrócić uwagę na fakt, że w ostatnich wyborach do Rady Narodowej w 2013 r. FPÖ znowu zdobyła ponad 20% głosów.

Niezależnie od stopnia erozji austriackiej demokracji konsensualnej, współpraca pomiędzy największymi partiami i partnerami społecznymi w tym kraju nadal ma miejsce. Stopniowo tracą one jednak wpływ na zachowania polityczne znacznej części społeczeństwa. Wskazują na to wyniki wyborcze: w ostatnich trzydziestu latach udział socjaldemokratów i ludowców w ogólnej liczbie głosów oddawanych w poszczególnych wyborach do niższej izby parlamentu spadł z ok. 90% do niecałych 60%³⁴.

Wybory do sejmów krajowych w 2015 r.

Sejmy krajowe są jednoizbowymi parlamentami poszczególnych krajów związkowych, na ich czele stoją wybieralni przez parlament prezydenci (niem. *Landtagspräsident*). Szczególny charakter ma sejm krajowy Wiednia, który stanowi jednocześnie miasto-gminę oraz kraj związkowy. Jako sejm krajowy zbiera się tylko wtedy, gdy uchwała akty prawa krajowego, natomiast w pozostałych przypadkach działa jako rada gminy. Kadencja sejmów krajowych wynosi pięć lat (oprócz Górnej Austrii, gdzie trwa sześć lat). Każdy z nich może ulec samorozwiązaniu lub zostać rozwiązany (ale tylko raz z tego samego powodu) przez prezydenta federalnego na wniosek rządu federalnego za zgodą Rady Federalnej (niem. *Bundesrat*), tj. izby wyższej austriackiego parlamentu.

Posłowie do sejmów krajowych wybierani są przez obywateli poszczególnych krajów związkowych w wyborach równych, bezpośrednich, tajnych, osobistych i proporcjonalnych. Do ich zadań należy uchwalanie ustaw oraz kontrola rządów krajowych. Większość uchwalanych przez sejmy krajowe ustaw stanowią projekty zgłaszane przez rządy krajowe, inicjatywa ustawodawcza przysługuje

³³ Por. *1.717 Tage BZÖ – Von Gründung bis Ende*, oe24.at, <http://www.oe24.at/oesterreich/politik/1-717-Tage-BZOe-Von-Gruendung-bis-Ende/700675> [dostęp: 16.12.2015].

³⁴ Por. A. Pelinka, *Changing minds and political institutions: political development in Austria since 1945*, Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes, <http://www.doew.at/cms/download/9h65u/pelinka.pdf> [dostęp: 26.12.2015]; *Kanzler und Regierungen seit 1945*, Bundeskanzleramt, <http://www.bundesregierung.at/site/3355/default.aspx> [dostęp: 26.12.2015]; *Nationalratswahl. Historischer Rückblick*, BM.I Bundesministerium für Inneres, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/NRW_History.aspx [dostęp: 27.12.2015]; F. Plasser, P.A. Ulram, *Trends and ruptures: stability and change in Austrian voting behavior 1986–1996*, [w:] G. Bischof, A. Pelinka, F. Karlhofer, *The Vranitzky Era in Austria*, New Brunswick 1999, s. 31–55; B. Michalak, *Kształt i zmiana austriackiego systemu partyjnego w latach 1945–1999*, „Athenaeum” 2003, nr 11, s. 22–32; P. Sarnecki, *System konstytucyjny Austrii*, Warszawa 1999, s. 36–40; M.M. Howard, *Can populism be suppressed in a democracy? Austria, Germany, and the European Union*, „East European Politics and Societies” 2000, vol. 14, nr 2, s. 22–25.

również poszczególnym posłom do sejmów krajowych oraz ich komisjom, a także gminom (w niektórych landach) oraz ściśle określonej grupie obywateli z racji społecznej inicjatywy ustawodawczej.

Kształt sejmów krajowych regulowany jest przez konstytucje poszczególnych landów, których zapisy nie mogą być sprzeczne z konstytucją federalną. Ta zasada zapewnia jednorodność parlamentaryzmu na poziomie federacji i krajów związkowych. Dotyczy głównie takich jego aspektów jak:

- kwestie prawa wyborczego (aczkolwiek w granicach wyznaczonych przez konstytucję federalną, w poszczególnych landach występują różnice pomiędzy ordynacjami wyborczymi do ich parlamentów);
- pozycja prawna posłów do sejmów krajowych (posiadają oni immunitet, sprawują mandat wolny, który nie może być łączony z szeregiem innych funkcji państwowych);
- procedura ustawodawcza na poziomie landowym³⁵.

W roku 2015, okrzykniętym przez media mianem „superwyborczego” (niem. *Superwahljahr*)³⁶, czterokrotnie przeprowadzono wybory do sejmów krajowych: 31 maja w Styrii i Burgenlandzie, 27 września w Górnej Austrii oraz 11 października w Wiedniu.

Wybory w Styrii

Wyniki badań opinii publicznej pokazały, iż dla zwolenników poszczególnych partii politycznych w przedwyborczej debacie najważniejszymi zagadnieniami były: koszty życia codziennego (SPÖ), gospodarka i zatrudnienie (ÖVP), napływ cudzoziemców do Austrii oraz bezpieczeństwo i przestępczość (FPÖ), a także ochrona środowiska (Zieloni). Warto jednak zauważyć, iż żadna z owych kwestii nie zdominowała kampanii wyborczej³⁷.

Wyniki wyborów były następujące: SPÖ zdobyła 29,3% poparcia (minus 9 pkt proc. w porównaniu z poprzednimi wyborami), ÖVP – 28,4% (minus 8,7 pkt proc.), FPÖ – 26,8% (plus 16,1 pkt proc.), Zieloni – 6,7% (plus 1,1 pkt proc.), a komuniści – 4,2% (minus 0,2 pkt proc.). Partie po raz pierwszy biorące udział w wyborach: NEOS – Nowa Austria i Forum Liberalne (niem. *Das Neue Österreich und Liberales Forum*, NEOS)³⁸ uzyskało poparcie 2,6% elektoratu, Team Stro-

³⁵ *Die Landtage*, Republik Österreich. Parlamentsdirektion, <https://www.parlament.gv.at/PERK/BOE/LT> [dostęp: 13.12.2015]; P. Sarnecki, *op. cit.*, s. 93–97.

³⁶ *SPÖ-Landeshauptleute unter Druck*, ORF.at, <http://orf.at/stories/2257736/2257737> [dostęp: 26.12.2015].

³⁷ Por. *Wahlanalyse Landtagswahl Steiermark 2015*, SORA Institute for Social Research and Consulting, http://strategieanalysen.at/wp-content/uploads/bg/isa_sora_wahlanalyse_stmk_2015.pdf, s. 10 [dostęp: 14.12.2015].

³⁸ Jest to partia liberalna, założona 27 października 2012 r. pod nazwą NEOS (niem. *Das Neue Österreich*, Nowa Austria). Na jej czele stoi Matthias Strolz, były działacz ÖVP i doradca polityczny. Przed wyborami do Rady Narodowej w 2013 r., w których jej przedstawiciele zdobyli 9 mandatów, zawarła ona koalicję z Forum Liberalnym (niem. *Liberales Forum*). 25 stycznia 2014

nach dla Austrii (niem. *Team Stronach für Österreich*, Team Stronach)³⁹ – 1,6%, a Austriacka Partia Piratów (niem. *Piratenpartei Österreichs*, Piraten) – 0,2%. Na uwagę zasługuje fakt, że frekwencja wyniosła 67,9% (spadek o 1,6 pkt proc. w porównaniu z poprzednimi wyborami)⁴⁰ i była najniższa w historii.

Podział 48 mandatów w nowej kadencji sejmiku krajowego Styrii (pomniejszonego o 8 miejsc w porównaniu do poprzedniej kadencji) wyglądał następująco: SPÖ – 15 (minus 8), ÖVP – 14 (minus 8), FPÖ – 14 (plus 8), Zieloni – 3 (bez zmian) i komuniści – 2 (bez zmian). Pozostałe komitety nie zdołały wprowadzić swych przedstawicieli do tego ciała⁴¹.

Wyniki tych wyborów okazały się prawdziwym politycznym trzęsieniem ziemi, które w istotny sposób zmieniło układ sił na scenie politycznej tego landu. Trzy ugrupowania – SPÖ, ÖVP i FPÖ – zdobyły zbliżone poparcie wyborców – niecałe 30%. Dla wolnościowców wynik ten stanowił ogromny sukces (rekordowe poparcie w historii startów do tego sejmiku krajowego), natomiast dla SPÖ i ÖVP – prestiżową porażkę. Po raz pierwszy w historii w wyborach do tego zgromadzenia nie przekroczyły one granicy 30% zdobytych głosów. Jedynym pocieszeniem dla działaczy i zwolenników tych dwóch partii mógł być fakt, że tworzona przez nie koalicja zdołała utrzymać się u władzy. Z kolei pozycja pozostałych dwóch partii, które wprowadziły swych przedstawicieli do sejmiku krajowego Styrii (Zielonych i KPÖ), nie uległa zasadniczej zmianie.

FPÖ odniosła sukces wyborczy dzięki kombinacji czynników, wśród których wymienić należy:

- utrzymanie poparcia prawie trzech czwartych wyborców, którzy oddali na nią swój głos w poprzednich wyborach do landtagu Styrii (w 2010 r.),

doszło do fuzji obydwu partii. Zob. *ALDE Party members*, Alliance of Liberals and Democrats for Europe Party, <http://www.aldeparty.eu/en/members/political-parties> [dostęp: 24.02.2015]; I. Bonavida, *Die „Neos“-Liberalen*, Die Presse, <http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/1303009/Die-NeosLiberalen> [dostęp: 24.02.2015]; *Nationalratswahl vom 29. September 2013*, BMI Bundesministerium für Inneres, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/nationalrat/NRW_2013.aspx [dostęp: 24.02.2015]; *Wahlbündnis: Neos und LIF werben um „Nettozahler“*, Die Presse, http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/1377290/Wahlbündnis_Neos-und-LIF-werben-um-Nettozahler- [dostęp: 24.02.2015].

³⁹ Jest to założona we wrześniu 2012 r. z inicjatywy austriacko-kanadyjskiego miliardera, Franka Stronacha, prawicowa partia populistyczno-eurosceptyczna, która w wyborach do Rady Narodowej zdołała zdobyć 5,8% głosów, co przełożyło się na 11 mandatów. Zob. M. Allinson, *Germany and Austria since 1814*, Abingdon–New York 2014, s. 206; S. van Kessel, *Populist Parties in Europe: Agents of Discontent?*, Basingstoke 2015, s. 35; E. Micklin, *The Austrian parliament and EU affairs. Gradually living up to its legal Potential*, [w:] *The Palgrave Handbook of National Parliaments and the European Union*, red. C. Heffler et al., Basingstoke 2015, s. 389; *Nationalratswahl vom 29. September 2013...*; „*Team Stronach für Österreich*” als Partei angemeldet, derStandard.at, <http://derstandard.at/1348283976932/Team-Stronach-fuer-Oesterreich-als-Partei-angemeldet> [dostęp: 02.02.2017].

⁴⁰ Por. *Wahlarchiv – Ergebnisse, Auswertungen...*

⁴¹ Por. *ibidem*.

a także zdobycie poparcia znaczącej części dotychczasowego elektoratu ÖVP i SPÖ;

- przejście od SPÖ roli partii robotniczej na terenie Styrii, czego dowodzi 61% poparcia uzyskanego wśród przedstawicieli tej grupy zawodowej;
- przekonanie większości mieszkańców Styrii, że w kwestiach socjalnych i gospodarczych ich przyszłość rysuje się w czarnych barwach;
- jej tradycyjnie radykalne stanowisko dotyczące napływu uchodźców do Austrii, wywołującego coraz poważniejsze obawy opinii publicznej.

Zaznaczyć jednak należy, iż polityka dotychczasowego rządu landowego SPÖ-ÖVP, polegająca na wprowadzaniu reform i na oszczędnym gospodarowaniu środkami publicznymi, spotkała się z poparciem niemal 60% obywateli landu. Dzięki temu koalicyjny rząd otrzymał solidny mandat do dalszego sprawowania władzy⁴².

Wybory w Burgenlandzie

Podobnie jak w przypadku Styrii, dla mieszkańców Burgenlandu najważniejsze w kampanii przedwyborczej były kwestie związane z gospodarką i zatrudnieniem, z napływem cudzoziemców i ich integracją z austriackim społeczeństwem, a także sprawy bezpieczeństwa i przestępczości.

W wyborach tych SPÖ zdobyła 41,9% głosów (minus 6,3 pkt proc.), ÖVP – 29,1% (minus 5,5 pkt proc.), FPÖ – 15% (plus 6 pkt proc.), a Zieloni – 6,4% (plus 2,3 pkt proc.). Sojusz Lista Burgenland (niem. *Bündnis Liste Burgenland*, LBL) uzyskał 4,8% głosów, tj. o 0,8 pkt proc. więcej niż jego poprzedniczka, Lista Burgenland (niem. *Liste Burgenland*, LB), w 2010 r. Kandydujące po raz pierwszy NEOS oraz Chrześcijańska Partia Austrii (niem. *Christliche Partei Österreichs*, CPÖ) zdobyły odpowiednio 2,3 i 0,4% głosów. Frekwencja wyniosła 76%, czyli o 1,26 pkt proc. mniej niż 5 lat wcześniej⁴³.

⁴² Por. *Endergebnis: SPÖ bleibt vor ÖVP und FPÖ*, ORF.at, <http://steiermark.orf.at/news/stories/2713698> [dostęp: 1.01.2016]; *SPÖ und ÖVP unter 30 Prozent*, ORF.at, <http://orf.at/stories/2281356/2281357> [dostęp: 1.01.2016]; *Filzmaier: „SPÖ und ÖVP noch nie so schlecht“*, ORF.at, <http://steiermark.orf.at/news/stories/2713873> [dostęp: 1.01.2016]; *Wahltagsbefragung: FPÖ neue Arbeiterpartei*, ORF.at, <http://steiermark.orf.at/news/stories/2713886> [dostęp: 1.01.2016]; *FPÖ mobilisierte viele Stammwähler*, ORF.at, <http://steiermark.orf.at/news/stories/2713907> [dostęp: 8.01.2016]; S. Löwenstein, *Große Koalition, großer Verdross*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/europa/oesterreich-regierungsparteien-verlieren-deutlich-13623040.html> [dostęp: 8.01.2016]; *Steiermark: Voves will nicht mit FPÖ*, Die Presse, http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/4750746/Steiermark_Voves-will-nicht-mit-FPO [dostęp: 10.01.2016]; W. Müller, *Franz Voves und sein rätselhaftes Opfer*, derStandard.at, <http://derstandard.at/2000017389928/Franz-Voves-und-sein-raetselhaftes-Opfer> [dostęp: 10.01.2016]; W. Müller, G. Oswald, *Schwarz-Rot in der Steiermark: Schützenhöfer weist Erpressungsvorwürfe zurück*, derStandard.at, <http://derstandard.at/2000017295222/Steirische-Koalition-Spekulationen-ueber-Landeshauptmann-Deal-und-Streit-zwischen-OeVP> [dostęp: 21.01.2016].

⁴³ Por. *Landtagswahl 2015*, Amt der Burgenländischen Landesregierung...

W liczącym 36 miejsc sejmie krajowym wyniki te przełożyły się na następujący podział mandatów: SPÖ – 15 (minus 3), ÖVP – 11 (minus 2), FPÖ – 6 (plus 3), Zieloni – 2 (plus 1), a LBL – 2 (plus 1). Pozostałe komitety nie zdołały wprowadzić swych przedstawicieli do tego ciała⁴⁴.

Socjaldemokraci odnotowali relatywnie dobry wynik, szczególnie w porównaniu z katastrofalną porażką odniesioną w Styrii. Zawdzięczają go przede wszystkim postawie Hansa Niessla, przewodniczącego burgenlandzkich struktur, a ściślej mówiąc, jego kontrowersyjnym, niekiedy wręcz ksenofobicznym wypowiedziom na tematy związane z napływem cudzoziemców do Austrii, z polityką azylową państwa oraz z bezpieczeństwem i przestępczością. W rezultacie tamtejsza SPÖ nabrała charakteru jeszcze bardziej populistycznego niż wolnościowcy⁴⁵ i dzięki temu udało się przynajmniej częściowo zahamować *exodus* elektoratu socjaldemokratycznego do FPÖ (końcowym rozrachunku wynik wyborczy SPÖ był i tak gorszy od oczekiwanego)⁴⁶. W takim stanie rzeczy, by utrzymać się przy władzy, socjaldemokraci z Niesslem na czele zmuszeni byli znaleźć partnera do zbudowania rządu. Mimo iż układ sił w sejmie krajowym dawał możliwość stworzenia różnych wariantów koalicji, w ciągu kilku dni po wyborach socjaldemokraci doszli do porozumienia z wolnościowcami.

Decyzja Niessla o budowie koalicyjnego rządu z FPÖ wywołała ogromną konsternację i protesty wśród wielu członków i zwolenników SPÖ. Niewchodzenie przez socjaldemokratów w tego rodzaju alianse z wolnościowcami, partią będącą – przynajmniej na szczeblu federalnym – ich całkowitą antytezą, było dotychczas fundamentalną zasadą. Można jedynie spekulować, jakie motywy rzeczywiście kierowały Niesslem przy wyborze takiego rozwiązania, gdyż mało przekonujące jest jego jedyne publiczne oświadczenie, że decyzja wynikała z logiki demokratycznych wyborów, zgodnie z którą najsilniejsza partia (w tym wypadku socjaldemokraci) powinna obsadzić stanowisko starosty krajowego, a ugrupowanie, które zanotowało największy przyrost poparcia wyborców (FPÖ), powinno być również reprezentowane w rządzie krajowym⁴⁷.

⁴⁴ Por. *Wahlanalyse Landtagswahl Burgenland 2015*, s. 1 i 8–9, SORA Institute for Social Research and Consulting, http://strategieanalysen.at/wp-content/uploads/bg/isa_sora_wahlanalyse_bgld_2015.pdf [dostęp: 14.12.2015]; *Landtagswahl 2015*, Amt der Burgenländischen Landesregierung...

⁴⁵ Por. W. Weisgram, *Hans Niessl und sein pannonisches Credo: Hauptsach', sicher, derStandard.at*, <http://derstandard.at/2000013295906/Hans-Niessl-und-sein-pannonisches-Credo-Hauptsach-sicher> [dostęp: 9.01.2016]; O. Pink, *Porträt: Hans Niessl – ein rechter Sozialdemokrat*, Die Presse, http://diepresse.com/home/politik/innenpolitik/4772806/Portraet_Hans-Niessl-ein-rechter-Sozialdemokrat [dostęp: 9.01.2016]; R. Schwaiger, *Traurige Sieger*, Profil, <http://www.profil.at/oesterreich/rosemarie-schwaiger-traurige-sieger-landtagswahlen-burgenland-5671364> [dostęp: 8.01.2016].

⁴⁶ Por. *SPÖ nur noch mit 15 Mandaten*, ORF.at, <http://orf.at/stories/2281358/2281359> [dostęp: 9.01.2016].

⁴⁷ Por. *Breite Front gegen Koalition*, ORF.at, <http://orf.at/stories/2282437/2282436> [dostęp: 1.01.2016].

Bardziej prawdopodobne jest, iż decydująca była albo obawa Niessla przed utratą władzy zarówno w landzie, jak i w partii – w Styrii doświadczył tego tamtejszy przewodniczący SPÖ Franz Voves, który stanowczo odrzucił możliwość zawiązania takiej koalicji⁴⁸ – albo też niechęć do kontynuowania koalicji z ÖVP z powodu konfliktów, jakie występowały w jej łonie w poprzedniej kadencji. Jednocześnie za koalicją z FPÖ przemawiała duża zgodność pomiędzy poglądami Niessla i FPÖ w wielu kluczowych dziedzinach, a także (wyrażona już podczas kampanii wyborczej) zgoda zdecydowanej większości członków burgenlandzkiej socjaldemokracji na tę opcję.

Podobnie jak w Styrii, również w Burgenlandzie za triumfatora wyborów do sejmu krajowego uznano FPÖ, jako że nie tylko podwoiła liczbę mandatów w tym landtagu i uzyskała swój najlepszy wynik w historii wyborów do tego zgromadzenia, lecz również weszła w skład rządu landowego i tym samym przełamała dotychczasową izolację polityczną na tym poziomie władzy.

Niewątpliwy sukces, choć nie tak spektakularny jak w przypadku wolnościowców, odnieśli również Zieloni i LBL, uzyskując najlepsze wyniki w historii swych startów do tego sejmu krajowego. Natomiast ani NEOS, ani CPÖ nie udało się powtórzyć osiągnięcia LBL (a dokładnie jej poprzedniczki LB) z 2010 r., kiedy to startując po raz pierwszy w wyborach do tego zgromadzenia, wprowadziła do niego swego przedstawiciela.

Konkludując, sukces wyborczy FPÖ w połączeniu ze stratami zanotowanymi przez SPÖ i ÖVP można interpretować jako przejaw znużenia społeczeństwa polityką prowadzoną przez rząd federalny w Wiedniu⁴⁹.

Wybory w Górnej Austrii

W odczuciu większości wyborców zamieszkujących Górną Austrię, w szczególności tych popierających FPÖ, najważniejszym tematem przedwyborczej debaty publicznej była kwestia wzmoczonego napływu uchodźców do Austrii. Pod względem znaczenia wyprzedziła ona zagadnienia takie jak bezpieczeństwo i przestępczość

⁴⁸ Por. *Steiermark: Voves will nicht mit FPÖ...*; W. Müller, *op. cit.*

⁴⁹ Por. *Ohrfeige für die Regierung auch im Burgenland*, „Kronen Zeitung“, http://www.krone.at/Burgenland/Ohrfeige_fuer_die_Regierung_auch_im_Burgenland-FPOe_legt_stark_zu-Story-455383 [dostęp: 30.12.2015]; S. Löwenstein, *op. cit.*; Ch. Römer, *Rechtspopulisten im Burgenland: Ist die Strategie der Ausgrenzung am Ende?*, Heinrich-Böll-Stiftung, <https://www.boell.de/de/2015/06/09/rechtspopulisten-im-burgenland-ist-die-strategie-der-ausgrenzung-am-ende> [dostęp: 8.01.2016]; A. Unterberger, *Vranitzkys Trick, Faymanns Dilemma und Niessls Fehler*, Andreas-Unterberger.at, <http://www.andreas-unterberger.at/2015/06/vranitzkys-trick-faymanns-dilemma-und-niessls-fehler> [dostęp: 9.01.2016]; *Im Eiltempo in Richtung Koalition*, ORF.at, <http://orf.at/stories/2282280/2282279> [dostęp: 10.01.2016]; T. Orovits, „SPÖ ist nach rechts gerückt”, *kurier.at*, <http://kurier.at/chronik/burgenland/spoe-ist-nach-rechts-gerueckt/129.584.829> [dostęp: 10.01.2016]; *Burgenland: Sozialdemokraten regieren gemeinsam mit FPÖ – jetzt wirklich*, „Spiegel Online“, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/burgenland-in-oesterreich-rechte-und-spoe-regieren-gemeinsam-a-1037467.html> [dostęp: 12.01.2016].

oraz gospodarka i zatrudnienie. Taki układ tematyki nie może zaskakiwać, bo na czas trwania kampanii wyborczej przypadł skokowy wzrost liczby przybywających do Austrii uchodźców. Z racji geograficznego położenia landu, jego mieszkańcy dość mocno odczuli ujemne konsekwencje tego zjawiska⁵⁰.

W wyborach, przy frekwencji wynoszącej 81,6% (co oznaczało wzrost o 1,3 pkt proc. w porównaniu z poprzednimi), ÖVP uzyskała 36,4% głosów (minus 10,4 pkt proc.), SPÖ – 18,4% (minus 6,6 pkt proc.), FPÖ – 30,4% (plus 15,1 pkt proc.), a Zieloni – 10,3% (plus 1,1 pkt proc.). Natomiast po raz pierwszy kandydujący NEOS uzyskał 3,5% głosów, komuniści – 0,8%, a CPÖ – 0,4%⁵¹.

Wyniki te przełożyły się na następujący podział miejsc w sejmie krajowym: ÖVP przypadło 21 mandatów (minus 7), SPÖ – 11 (minus 3), FPÖ – 18 (plus 9), a Zielonym – 6 (plus 1). Pozostałe komitety nie zdołały wprowadzić swych przedstawicieli do sejmiku krajowego⁵².

Podobnie jak w majowych wyborach w Styrii i Burgenlandzie, również w Górnej Austrii niekwestionowany sukces odniosła FPÖ. Złożyło się nań kilka czynników: uwzględnienie dość powszechnych obaw elektoratu przed negatywnymi konsekwencjami wzmożonego napływu uchodźców do Austrii, takimi jak pogorszenie sytuacji na rynku pracy czy wzrost przestępczości; wysunięcie ogólnikowego postulatu uszczelnienia granic państwa i określenia limitu przyjęć uchodźców, bez podania konkretnych rozwiązań. Tym sposobem partycjanci populiści zdołali przekonać do siebie niemal jedną trzecią wyborców. Przełożyło się to nie tylko na podwojenie liczby posiadanych przez partię mandatów w sejmiku krajowym Styrii, lecz także pozwoliło wejść FPÖ w skład koalicji rządowej z ÖVP.

Natomiast dla obydwu partii tworzących rząd koalicyjny na poziomie federalnym wybory te zakończyły się jeszcze większą katastrofą niż te przeprowadzone w maju w Styrii i Burgenlandzie. O kryzysie SPÖ w Górnej Austrii, regionie wysoko uprzemysłowanym, będącym obok Wiednia matecznikiem ruchu robotniczego i socjaldemokracji, niechaj świadczy fakt, że rolę reprezentanta interesów klasy robotniczej przejęła tam partia skrajnej prawicy FPÖ. Również ÖVP nie miała powodów do świętowania, chociaż na krótko przed wyborami w obawie przed odpływem wyborców do FPÖ zaczęła postulować zaostrzenie polityki azylowej państwa. W konsekwencji, by utrzymać się przy władzy, musiała zmienić partnera koalicyjnego z Zielonych na FPÖ. Niewątpliwą porażkę ponieśli Zieloni, którzy wprawdzie zwiększyli liczbę mandatów w sejmiku krajowym, lecz jednocześnie utracili miejsce w koalicji rządzącej landem⁵³.

⁵⁰ Por. *Wahlanalyse Landtagswahl Oberösterreich 2015*, s. 8–9, SORA Institute for Social Research and Consulting, http://strategieanalysen.at/wp-content/uploads/bg/isa_sora_wahlanalyse_ooe_2015.pdf [dostęp: 14.12.2015].

⁵¹ Por. *Landtagswahl 2015*, Amt der Oö. Landesregierung...

⁵² Por. *ibidem*.

⁵³ Por. M. Baumann, *Triumph für Rechtspopulisten*, „Neue Zürcher Zeitung“, <http://www.nzz.ch/international/deutschland-und-oesterreich/ein-weiterer-triump-fuer-oesterreichs-freiheitliche-1.18620561> [dostęp: 5.01.2016]; M. Rohrhofer, *Oberösterreich bekommt frauenlo-*

Wybory w Wiedniu

Zgodnie z wynikami badań opinii publicznej również dla mieszkańców Wiednia przed wyborami najważniejsze były kwestie związane z kryzysem humanitarnym wywołanym napływem setek tysięcy uchodźców na kontynent europejski. Sprawy dotyczące gospodarki, miejsc pracy oraz bezpieczeństwa i przestępczości zeszły na drugi plan.

W związku z tym, iż w Wiedniu najsilniejszą pozycję mają SPÖ i FPÖ, wybory siłą rzeczy przekształciły się w pojedynek tych dwóch partii, reprezentujących zupełnie odmienne wartości światopoglądowe. Na czele socjaldemokratów stanął Michael Häupl, burmistrz Wiednia od 1994 r., reprezentujący bardzo otwarty, nawet na tle innych prominentnych działaczy swojej partii, stosunek do uchodźców, głoszący konieczność bezwarunkowego udzielenia im pomocy. Jego głównym oponentem został Heinz-Christian Strache, lider wolnościowców, partii od lat uchodzącej za wrogo nastawioną do cudzoziemców przybywających do Austrii. Jego zdaniem rozwiązanie problemu uchodźców musi polegać przede wszystkim na zaostrzeniu polityki azylowej państwa oraz na uszczelnieniu jego granic.

Jak pokazywały sondaże opinii publicznej, do ostatniej chwili przed wyborami nie można było wykluczyć, że dojdzie w nich do sensacyjnego rozstrzygnięcia: po raz pierwszy w historii w stołecznym sejmie krajowym socjaldemokraci utracą pozycję najsilniejszej partii na rzecz wolnościowców. Jednak w wyborach zwyciężyła SPÖ, zdobywając 39,6% głosów (minus 4,75 pkt proc. w porównaniu do wyborów sprzed 5 lat), a kolejne miejsca zajęły: FPÖ – 30,8% (plus 5 pkt proc.), Zieloni – 11,8% (minus 0,8 pkt proc.) oraz ÖVP – 9,2% (minus 4,75 pkt proc.). Natomiast spośród po raz pierwszy startujących komitetów tylko NEOS przekroczył próg wyborczy, uzyskując 6,2% głosów⁵⁴. Podział miejsc w nowej kadencji stołecznego sejmiku krajowego przedstawiał się następująco: SPÖ – 44 mandaty (minus 5), FPÖ – 34 (plus 7), Zieloni – 10 (minus 1), ÖVP – 7 (minus 6), a NEOS – 5. Pozostałe komitety nie zdołały wprowadzić swych przedstawicieli do tego ciała. Frekwencja wyniosła 74,75%, czyli o 7,1 pkt proc. więcej niż 5 lat wcześniej⁵⁵.

Konkludując, SPÖ zachowała wprawdzie pozycję najsilniejszej partii w będącej bastionem socjaldemokracji stolicy i przedłużyła koalicję z Zielonymi, jednak jej wynik wyborczy był tylko minimalnie lepszy od najgorszego, osiągniętego w 1996 r. Z kolei FPÖ wbrew obiecującym wynikom sondaży opinii publicznej nie zdołała odnieść zwycięstwa, w konsekwencji jej lider nie uzyskał stanowiska burmistrza Wiednia (i jednocześnie stołecznego starosty krajowego). Zieloni zanotowali lekki spadek poparcia, chociaż w ciągu poprzednich 5 lat zrealizowali

se ÖVP-FPÖ-Regierung, derStandard.at, <http://derstandard.at/2000024286234/Oberoesterreich-OeVP-legt-sich-auf-Schwarz-Blau-fest> [dostęp: 22.01.2016].

⁵⁴ Por. *Wahlanalyse Gemeinderatswahl Wien 2015*, SORA Institute for Social Research and Consulting, http://strategieanalysen.at/wp-content/uploads/bg/isa_sora_wahlanalyse_wien_2015.pdf [dostęp: 14.12.2015].

⁵⁵ Por. *ibidem*.

istotną część swego programu. ÖVP, starająca się w tych wyborach pozycjonować jako reprezentantka interesów posiadaczy samochodów⁵⁶, doświadczyła prawdziwej katastrofy: straciła gros wyborców na rzecz NEOS i po raz pierwszy w historii startów w wyborach do tego zgromadzenia zanotowała jednocyfrowy rezultat. Wynik ten potwierdza spadek znaczenia ludowców w dużych miastach.

Na koniec stwierdzić należy, że z wyjątkiem debiutującego NEOS wszystkie partie startujące w tych wyborach w mniejszym lub większym stopniu były rozczarowane wynikami.

Jak sądzę, czynnikiem decydującym o ostatecznym podziale głosów w tych wyborach okazała się agresywna retoryka FPÖ w kwestii rozwiązania problemu uchodźców. Współbrzmiała ona z narastającą niechęcią społeczeństwa do polityki prowadzonej przez rząd federalny koalicji SPÖ-ÖVP. Pewien wpływ wywarło również to, że część socjaldemokratycznego elektoratu przeszła do FPÖ, partii skrajnie prawicowej i populistycznej. Z jednej bowiem strony agresywna retoryka umożliwiła FPÖ osiągnięcie najlepszego w historii wyniku, z drugiej – pogrzebała szanse FPÖ na przejście władzy w stolicy, bo jej ubocznym skutkiem była mobilizacja nie tylko dużej części dotychczasowego elektoratu SPÖ, lecz także wielu osób, które wcześniej nie brały udziału w wyborach do stołecznego sejmiku krajowego lub głosowały dotychczas na inne partie. W tym wypadku zdecydowały się poprzeć socjaldemokratów w przekonaniu, że tylko w ten sposób uda się zapobiec „niebezpieczeństwu” przejścia władzy w stolicy przez radykałów z FPÖ⁵⁷.

Wybory prezydenckie

Na kolejne skutki lęków austriackiego społeczeństwa przed falą migracji nie trzeba było długo czekać. Wyrazem dalszego spadku zaufania wyborców do obydwu partii rządzących oraz dalszego wzrostu poparcia dla FPÖ były wyniki pierwszej

⁵⁶ W swoim programie wyborczym wiedeńska ÖVP sprzeciwiała się podyktowanej rękoma względami ideologicznymi polityce władz miasta godzącej w interesy posiadaczy samochodów. Zob. *Programm Wien 2015*, Wiener Landespartei der Österreichischen Volkspartei (Wiener ÖVP), <http://oevp-wien.at/programm> [dostęp: 12.10.2016].

⁵⁷ Por. *Wahlanalyse Gemeinderatswahl Wien 2015...*; M. Baumann, *Ein Triumph in der Niederlage*, „Neue Zürcher Zeitung“, <http://www.nzz.ch/international/deutschland-und-oesterreich/wahl-in-wien-spoelaut-erster-hochrechnung-deutlich-vorn-1.18628244> [dostęp: 2.01.2016]; B.T. Wieliński, *Kto w niedzielę zdobędzie Wiedeń?*, „Gazeta Wyborcza“, <http://wyborcza.pl/1,75477,19000002,kto-w-niedziele-zdobedzie-wieden.html> [dostęp: 10.01.2016]; H.-P. Siebenhaar, *Das „blaue Wunder“ der Rechtspopulisten bleibt aus*, Handelsblatt, <http://www.handelsblatt.com/politik/international/landtagswahl-in-wien-das-blaue-wunder-der-rechtspopulisten-bleibt-aus-12436878.html> [dostęp: 10.01.2016]; N. Mappes-Niediek, *Ein Modernisierungsrückstand hat sich aufgestaut*, „Berliner Zeitung“, <http://www.berliner-zeitung.de/politik/analyse-zur-landtagswahl-in-wien-ein-modernisierungsrueckstand-hat-sich-aufgestaut,10808018,32135314.html> [dostęp: 10.01.2016]; Ch. Zöchling, *SPÖ und Gemeindebau: Die ärmeren Schichten driften zur FPÖ ab*, Profil, <http://www.profil.at/oesterreich/spoelaut-gemeindebau-schichten-fpoe-5954528> [dostęp: 12.01.2016]; Ch. Rösner, *Neue, alte Regierung*, „Wiener Zeitung“, http://www.wienerzeitung.at/nachrichten/wien/stadtpolitik/785906_Neue-alte-Regierung.html [dostęp: 22.01.2016].

tury wyborów prezydenckich z 24 kwietnia 2016 r. Pierwsze trzy miejsca zajęli w niej odpowiednio: kandydat FPÖ Norbert Hofer, były przewodniczący Zielonych Alexander Van der Bellen oraz była przewodnicząca Sądu Najwyższego Irmgard Griss, kandydatka niezależna mająca poparcie NEOS⁵⁸. Taki wynik oznaczał, iż po raz pierwszy w historii powojennej Austrii do drugiej rundy wyborów nie zdołał wejść ani kandydat SPÖ, ani kandydat ÖVP⁵⁹.

W drugiej turze wyborów, 22 maja, minimalną większością głosów zwycięstwo odniósł Van der Bellen⁶⁰. Jednakże należy wyraźnie zaznaczyć, że kluczem do jego sukcesu był fakt, iż wielu wyborców poparło go wyłącznie z obawy przed objęciem urzędu prezydenta federalnego przez przedstawiciela FPÖ⁶¹. W bardzo celny sposób wynik tych wyborów skomentowała polsko-amerykańska dziennikarka Anne Applebaum: „Podczas ostatnich wyborów Austria oparła się narodo-wo-socjalistycznej fali, ale to nie znaczy, że ten nurt zniknie. Rewolucja w Austrii została zatrzymana, ale to nie znaczy, że się skończyła”⁶².

8 czerwca słowa te zyskały jeszcze bardziej na aktualności i znaczeniu, po tym gdy FPÖ zdecydowała się zaskarżyć wyniki wyborów do Trybunału Konstytucyjnego, ze względu na uchybienia formalne, do których dojść miało przy liczeniu głosów⁶³. Skarga została pozytywnie rozpatrzona, co spowodowało konieczność ponownego przeprowadzenia drugiej tury wyborów prezydenckich⁶⁴. W związku z poważnymi problemami organizacyjnymi odbyła się ona dopiero 4 grudnia 2016 r. Jej zwycięzcą ponownie został Alexander Van der Bellen⁶⁵.

⁵⁸ Por. B.T. Wieliński, *Po pierwszej turze wyborów prezydenckich Austria brunatnieje*, „Gazeta Wyborcza”, <http://wyborcza.pl/1,75399,19972015,po-pierwszej-turze-wyborow-prezydenckich-austria-brunatnieje.html> [dostęp: 14.06.2016].

⁵⁹ Por. *Bundespräsidentenwahl – Historischer Rückblick*, BM.I Bundesministerium für Inneres, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_wahlen/bundespraes/Rueckblick.aspx [dostęp: 14.06.2016].

⁶⁰ Por. *Austria. Zwrot w drugiej turze wyborów. Sąd oficjalne wyniki*, „Gazeta Wyborcza”, <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,20125408,zwrot-w-drugiej-turze-wyborow-austriackie-media-wlasnie-podaly.html> [dostęp: 22.06.2016].

⁶¹ Por. *Bundespräsidentenschaftswahl 2016: Stichwahl*, SORA Institute for Social Research and Consulting, <http://www.sora.at/themen/wahlverhalten/wahlanalysen/bp-stichwahl16.html> [dostęp: 15.06.2016].

⁶² A. Applebaum, *Narodowy socjalizm rozkwita*, „Gazeta Wyborcza”, <http://wyborcza.pl/magazyn/1,152665,20144631,narodowy-socjalizm-rozkwita.html> [dostęp: 13.06.2016].

⁶³ Por. M. Baumann, *Die FPÖ ortet ein „Wahldesaster“*, „Neue Zürcher Zeitung”, <http://www.nzz.ch/anfechtung-der-praesidentschaftswahl-in-oesterreich-die-fpoe-ortet-ein-wahldesaster-ld.87571> [dostęp: 12.06.2016].

⁶⁴ Por. D. Scally, *Far-right Austrian party challenges presidential election result*, „The Irish Times”, <http://www.irishtimes.com/news/world/europe/far-right-austrian-party-challenges-presidential-election-result-1.2677096> [dostęp: 13.06.2016]; K.M. Zalewski, *Wybory prezydenckie w Austrii, czyli tragikomedie w trzech aktach*, „Krytyka Polityczna”, <http://krytykapolityczna.pl/swiat/wybory-prezydenckie-w-austrii-czyli-tragikomedie-w-trzech-aktach> [dostęp: 20.10.2016].

⁶⁵ Por. *Austria wybrała prezydenta. Pewne zwycięstwo Van der Bellena. Oficjalne wyniki wyborów w Austrii*, TVN24, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/ostateczne-wyniki-wyborow-prezydenckich-w-austrii,697686.html> [dostęp: 10.12.2016].

Podsumowanie

W 2015 r. doszło w Austrii do wyraźnego wzrostu nastrojów antyimigranckich i negatywnego nastawienia do uchodźców⁶⁶. Jak sądzę, przede wszystkim z obawy przed negatywnymi konsekwencjami fali migracji, takimi jak wzrost bezrobocia, przestępczości i pogorszenie się sytuacji gospodarczej kraju. W związku z tym, pomimo że decyzje dotyczące polityki azylowej podejmowane są na szczeblu federalnym, wybory do sejmów krajowych zostały zdominowane, w mniejszym lub większym stopniu, właśnie przez tę problematykę. W konsekwencji antyimigracyjne nastroje przełożyły się na ogromne sukcesy wyborcze FPÖ. Partia ta osiągnęła rekordowe wyniki we wszystkich czterech wyborach do landtagów (w dwóch landach weszła w skład koalicji rządowej), a także ogromny sukces w wyborach prezydenckich, jako że jej kandydat tylko stosunkowo niewielką liczbą głosów przegrał batalię o ten urząd. Sukcesy wyborcze FPÖ w wyborach do sejmów krajowych oznaczają dla niej wyjście z izolacji politycznej w strukturze władzy landowej. Z kolei dla partii tworzących koalicję rządową, SPÖ i ÖVP, wynik wyborczy wskazuje na znaczną utratę dotychczasowych wyborców.

Jednak nie należy zapominać, że na długo przed wybuchem europejskiego kryzysu migracyjnego FPÖ cieszyła się w Austrii znacznie wyższym poparciem społeczeństwa aniżeli partie o podobnym ideowopolitycznym profilu w takich dojrzałych demokracjach jak Niemcy, Francja czy Wielka Brytania. Dlatego też uważam, że tego kryzysu nie należy traktować jako głównego – bądź jedyne – powodu eksplozji antyimigracyjnych nastrojów i postaw obywateli naddunajskiej republiki. Był to raczej katalizator procesu, który od ponad 30 lat trwał w łagodnej postaci – jako niebudzące obaw występowanie negatywnych uprzedzeń na tle etnicznym, religijnym czy rasowym⁶⁷. Przypadki agresji słownej czy też fizycznej, jakich w stosunku do cudzoziemców dopuszczali się obywatele Austrii⁶⁸, miały charakter incydentalny. Współwystępowało z tym dość wysokie poparcie dla FPÖ.

U źródeł obecnych sukcesów politycznych FPÖ oraz wzrostu radykalnych postaw w społeczeństwie austriackim leży kombinacja czynników takich jak: narastające obawy przed pogorszeniem wysokiego standardu życia zapewnianego przez austriackie instytucje państwa opiekuńczego; napływ do kraju w ostatnich dekadach setek tysięcy cudzoziemców z różnych kręgów kulturowych jako konsekwencja wojen na Bałkanach oraz rozszerzenia UE o kraje Europy Środkowo-Wschodniej; postrzeżenie przez rodowitych Austriaków żywiołu cudzoziemskie-

⁶⁶ H. Herbst, *So hat sich die Stimmung der Österreicher zum Thema Flüchtlinge verändert*, Vice, <http://www.vice.com/alps/read/wie-sich-die-stimmung-der-oesterreicher-in-den-sozialen-netzwerken-zum-thema-fluechtlinge-veraendert-hat-276> [dostęp: 9.02.2016].

⁶⁷ Por. R. Parncutt, *Confessions of a white foreigner*, [w:] *Cry of the Unwanted. Living in Austria*, red. A. Egbuniwe, A.-M. Uzama, Victoria 2003, s. 167–179.

⁶⁸ Por. *ECRI Report on Austria (fifth monitoring cycle)*, Council of Europe, <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Austria/AUT-CbC-V-2015-034-ENG.pdf> [dostęp: 30.01.2016].

go jako groźnej, bo tańszej, konkurencji na rynku pracy, a zarazem jako poważnego obciążenia dla budżetu państwa oraz zagrożenia dla tożsamości narodowej. Pewną rolę odgrywa też fakt, że dość znaczną część społeczeństwa austriackiego, zwłaszcza tę gorzej wykształconą i wywodzącą się z niższych warstw społecznych, cechuje mniej lub bardziej ksenofobiczny stosunek do cudzoziemców, którzy w Wiedniu stanowią znaczący odsetek populacji. Są oni oskarżani o wykorzystywanie systemu socjalnego i niechęć do asymilacji – którą im się jednocześnie utrudnia. To właśnie jest zastanawiające. Przez setki lat Monarchia Habsburgów była państwem wielonarodowościowym, znanym z tolerancji i respektowania swobód narodowościowych. Tymczasem dzisiaj Republika Austrii należy do najbardziej eurosceptycznie nastawionych państw UE, co zresztą dla swych celów zrzęcznie wykorzystują działacze FPÖ. Piętnaście lat temu sprzeciwiali się rozszerzeniu Unii o kraje Europy Środkowo-Wschodniej, argumentując, że spowoduje ono wzrost przestępczości i pogorszenie sytuacji na rynku pracy. Obecnie oskarżają austriacki rząd o to, iż miliony euro wypracowane przez austriackich podatników przeznacza na pomoc „leniwym” Grekom.

Od przełomu lat 70. i 80. XX w. trwa erozja konsensusu demokratycznego politycznych elit, który przez niemal 40 lat skutecznie eliminował z głównego nurtu życia politycznego kraju FPÖ, a co za tym idzie – związane z nią radykalne środowiska. Ale dwukrotne dopuszczenie FPÖ do udziału w koalicji rządowej (w 1983 r. z SPÖ, a w 1999 r. z ÖVP) stanowiło dla niej swego rodzaju nobilitację i legitymizację do sprawowania władzy. To pozwoliło Haiderowi, bazującemu na demagogii i lękach społeczeństwa, na przeobrażenie FPÖ z marginalnego gracza w partię mającą na scenie politycznej pozycję porównywalną z SPÖ i ÖVP.

Kolejnym niepokojącym zjawiskiem występującym w ostatnich miesiącach w Austrii jest kwestionowanie przez polityków, w tym członków rządów federalnego, rzekomo zbyt przyjaznego uchodźcom prawa do starania się o azyl. Wychoząc naprzeciw oczekiwaniom dużej części austriackiego elektoratu, pod różnymi pretekstami, np. w trosce o porządek i bezpieczeństwo publiczne czy z obawy o bliskie wyczerpanie się możliwości państwa, postulują oni podjęcie formalnych (oraz nieformalnych) kroków w kierunku ograniczenia liczby składanych wniosków azylowych⁶⁹.

⁶⁹ Por. *Gemeinsame Vorgangsweise von Bund, Ländern, Städten und Gemeinden zum Asylgipfel am 20. Jänner 2016*, Bundeskanzleramt, <https://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=61858> [dostęp: 12.05.2016]; J. Hager, *Beschränkung ja, fixe Obergrenze nein*, kurier.at, <http://kurier.at/politik/inland/gutachten-fuer-asyl-obergrenze-beschaerung-ja-fixe-obergrenze-nein/189.998.535> [dostęp: 12.05.2016]; J. Rankin, *Austria dismisses criticism of its plan to limit daily refugee numbers*, „The Guardian”, <http://www.theguardian.com/world/2016/feb/18/austria-dismisses-criticism-of-its-plan-to-limit-daily-refugee-numbers> [dostęp: 15.05.2016]; H. Vytiska, *Österreich: Wirbel um Obergrenze für Flüchtlinge*, Euractiv, <http://www.euractiv.de/section/osterreich/news/osterreich-wirbel-um-obergrenze-fur-fluechtlinge> [dostęp: 20.05.2016]; *FPÖ macht in Diskussion zu Flüchtlings-Obergrenze Druck*, „Salzburger Nachrichten”, <http://www.salzburg.com/nachrichten/dossier/fluechtlinge/sn/artikel/fpoe-macht-in-diskussion-zu-fluechtlings-obergrenze-druck-179315> [dostęp: 20.05.2016].

Tę postawę czołowych austriackich polityków postrzegam (obok wysokiego poparcia społeczeństwa dla populistycznej FPÖ) jako przejaw kryzysu demokracji liberalnej w tym kraju, gdyż prawo do azylu stanowi integralną część naszej spuścizny cywilizacyjnej⁷⁰ i obecnie należy do katalogu praw człowieka zawartego m.in. w Konwencji dotyczącej statusu uchodźców⁷¹, ratyfikowanej przez Austrię 1 listopada 1954 r.⁷², czy Kartcie praw podstawowych Unii Europejskiej⁷³, która uzyskała moc wiążącą wraz z wejściem w życie⁷⁴ traktatu lizbońskiego⁷⁵. Niechętni uchodźcom politycy zdają się zapominać o ponad 135 tys. austriackich obywateli, którzy 80 lat wcześniej w okresie narodowosocjalistycznej dyktatury zmuszeni byli uciekać przed prześladowaniami i szukać schronienia w wielu krajach świata⁷⁶, oraz o tragicznym losie tych, którzy nie zdołali w odpowiednim czasie opuścić swej ojczyzny⁷⁷.

Za niepokojące uważam również to, że inicjatywy zmierzające do ograniczenia uchodźcom możliwości ubiegania się o azyl w tym tradycyjnie katolickim kraju, spotykają się z pozytywną reakcją dużej części jego obywateli⁷⁸. Postawa taka stoi, w moim przekonaniu, w sprzeczności z wartościami chrześcijańskimi wywiedzionymi z nauki Jezusa Chrystusa, zawartymi m.in. w uczynkach miło-

⁷⁰ Por. L. Schuster, *The Use and Abuse of Political Asylum in Britain and Germany*, London–Portland 2003, s. 60–87.

⁷¹ *Konwencja dotycząca statusu uchodźców*, Stowarzyszenie Amnesty International, https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/Konwencja_Dotyczaca_Uchodzcow.pdf [dostęp: 18.05.2016].

⁷² Por. *States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol*, UNHCR – The UN Refugee Agency, <http://www.unhcr.org/protect/PROTECTION/3b73b0d63.pdf> [dostęp: 21.05.2016].

⁷³ *Karta praw podstawowych Unii Europejskiej*, Baza aktów prawnych Unii Europejskiej, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:pl:PDF> [dostęp: 12.05.2016].

⁷⁴ Por. P. Kruszyński, S. Pawelec, *Postępowanie karne de lege ferenda w świetle najnowszych tendencji europejskich i proponowanych zmian kpk*, [w:] *Wykład prawa karnego procesowego*, red. P. Kruszyński, Białystok 2012, s. 540.

⁷⁵ *Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, Baza aktów prawnych Unii Europejskiej, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=OJ:C:2008:115:TOC> [dostęp: 22.05.2016].

⁷⁶ Por. *Emigration and the Evian Conference*, United States Holocaust Memorial Museum, <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005520> [dostęp: 12.05.2016]; *Medienbegleitheft zum Thema Emigration und Exil*, Bundesministerium für Bildung, <https://www.bmbf.gv.at/schulen/service/mes/23181.pdf?4hfo61> [dostęp: 12.05.2016]; P. Moulin, *American Samurais – WWII Camps: from USA Concentration Camps to the Nazi Death Camps in Europe*, Bloomington 2012, s. 189.

⁷⁷ Por. R.S. Wistrich, *Austria and the legacy of the Holocaust*, <http://www.ajc.org/site/apps/lnet/content3.aspx?c=7oJILSPwFfJISG&b=8449899&ct=12479979> [dostęp: 12.05.2016].

⁷⁸ Por. *Österreich: Gallup-Umfrage zeigt große Mehrheit für Flüchtlings-Obergrenze*, APA-OTS, http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20160116_OTS0037/oesterreich-gallup-umfrage-zeigt-grosse-mehrheit-fuer-fluechtlings-obergrenze [dostęp: 22.05.2016].

sierdza⁷⁹ i drugim przykazaniu miłości⁸⁰, które powinny dla każdego katolika stanowić moralny imperatyw postępowania. Upowszechnienie się takich postaw można by łączyć, jak sądzę, z trwającym od kilkudziesięciu lat procesem laicyzacji społeczeństwa austriackiego oraz związaną z tym erozją wartości chrześcijańskich w życiu społecznym i politycznym austriackiego społeczeństwa⁸¹. W tym miejscu trzeba podkreślić, iż Kościół hierarchiczny w Austrii i powiązane z nimi instytucje przestrzegają owych wartości: angażują się na dużą skalę w pomoc uchodźcom i azylantom⁸², a także publicznie wyrażają sprzeciw wobec działań w nich wymierzonych⁸³.

Jednocześnie wszelkie zapewnienia polityków o możliwości skutecznego zahamowania napływu wielotysięcznych rzesz zdesperowanych uchodźców poprzez uszczelnienie wewnętrznych i zewnętrznych granic UE postrzegam jako czysto populistyczne zaklinanie rzeczywistości, mające na celu wyłącznie uspokojenie nastrojów wśród wyborców. W rzeczywistości jedyną realną szansę na powstrzymanie tego exodusu stanowi doprowadzenie do wyraźnie odczuwalnej poprawy sytuacji w krajach pochodzenia uchodźców, co jednak z różnych względów w krótkiej perspektywie wydaje się mało realne. W związku z powyższym sądzę, że w nadchodzącym czasie obywatele Austrii, podobnie jak mieszkańcy pozostałych wysoko rozwiniętych państw Europy Zachodniej, zmuszeni będą pogodzić się z napływem na Stary Kontynent kolejnych fal uchodźców wywodzących się w dużej części z muzułmańskiego kręgu kulturowego oraz z wynikającymi stąd ujemnymi konsekwencjami.

Można mieć jedynie nadzieję, iż rządzący Austrią nie ulegną całkowicie stale narastającej, szczególnie po noworocznych zajściach w Kolonii⁸⁴, antyimigranckiej psychozie i podejmą wyzwania wynikające z obecności imigrantów. Przydałaby się kampania propagandowa uświadamiająca obywatelom prawdziwe przyczyny

⁷⁹ Por. J.A. Sobkowiak, *Nowe uczynki miłosierdzia*, <http://www.jaroslawsobkowiak.pl/wp-content/uploads/2010/12/33-Nowe-uczynki-milosierdzia.pdf> [dostęp: 12.05.2016].

⁸⁰ Por. P. Kasiński, *Przykazanie miłości Boga i miłości bliźniego w tradycji synoptycznej*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 1997, t. X, s. 141–150.

⁸¹ Por. M. Machudera, *Sytuacja kościoła w Austrii*, [Katolik.pl](http://www.katolik.pl/sytuacja-kosciola-w-austrii,1575,416,cz.html?s=1), <http://www.katolik.pl/sytuacja-kosciola-w-austrii,1575,416,cz.html?s=1> [dostęp: 22.05.2016].

⁸² Por. *Flüchtlingshilfe*, Katholische Kirche Österreich, <http://www.katholisch.at/fluechtlingshilfe-28023> [dostęp: 15.05.2016].

⁸³ Por. R. Pittner, *Bischöfe machen gegen Grenzzäune im Burgenland und am Brenner mobil*, [kurier.at](http://kurier.at/chronik/burgenland/bischoefe-machen-gegen-grenzzaeune-im-burgenland-und-am-brenner-mobil/194.546.824), <http://kurier.at/chronik/burgenland/bischoefe-machen-gegen-grenzzaeune-im-burgenland-und-am-brenner-mobil/194.546.824> [dostęp: 15.05.2016]; E. Holzer, *Grazer Bischof: „Ein Zaun ist eine einfache Antwort”*, [kurier.at](http://kurier.at/chronik/oesterreich/grazer-bischof-wilhelm-krautwaschl-ein-zaun-ist-eine-einfache-antwort/170.038.928), <http://kurier.at/chronik/oesterreich/grazer-bischof-wilhelm-krautwaschl-ein-zaun-ist-eine-einfache-antwort/170.038.928> [dostęp: 22.05.2016].

⁸⁴ Por. B. Riegert, *Po wydarzeniach z Kolonii w UE zaostrza się kryzys migracyjny*, Deutsche Welle, <http://www.dw.com/pl/komentarz-dw-po-wydarzeniach-z-kolonii-w-ue-zaostrza-si%C4%99-kryzys-migracyjny/a-18969074> [dostęp: 4.03.2016]; *Cologne attacks: first arrest over New Year's Eve sex assaults*, „The Guardian”, <http://www.theguardian.com/world/2016/jan/18/cologne-attacks-algerian-asylum-seeker-arrested-new-years-eve-assaults> [dostęp: 4.03.2016].

kryzysu imigracyjnego, by podnieść poziom tolerancji wobec uchodźców i azylantów, warto by usprawnić procedury rozpatrywania wniosków o przyznanie azylu i zadbać o włączenie przybyszy do społeczeństwa, gdyż zaniechania w tej dziedzinie mogą doprowadzić do radykalizacji postaw zarówno wśród sfrustrowanych uchodźców, jak i niepokodzonych z ich obecnością rdzennych mieszkańców Austrii. Z kolei niewłączenie przybyszy do życia społecznego grozi znaczącym wzrostem obciążeń dla budżetu Austrii – państwa z ustrojowej zasady opiekuńczego – wynikającym z konieczności finansowania ich egzystencji. Co więcej, ich trudna sytuacja ekonomiczna i wykluczenie społeczne staną się pożywką dla rozwoju różnego rodzaju kryminogennych i patologicznych zjawisk. Przy takim obrocie spraw w kolejnych wyborach FPÖ będzie notować nowe rekordy poparcia⁸⁵.

The results of Austrian elections in 2015 and 2016 in the context of the migration crisis and the rebirth of xenophobia and nationalism

The aim of this article is to analyze the excessive political-cultural consequences of the European migration crisis in Austria, especially its impact on the results of state elections held in that country in 2015 and presidential election held in 2016. The research shows that in 2015 the dramatic growth of negative stances towards immigrants and refugees took place in the Austrian society. This had a very important impact on the national political scene, as a right-wing populist party, namely Freedom Party of Austria (FPÖ) managed to achieve a great electoral success in all four state elections held in 2015 in Austria, detriment of other, moderate, political parties.

According to the opinion of the author, rather than the current refugee crisis, the combination of other factors is responsible for the radicalization of Austrian society, such as: fear of worsening of a very high living standard due to globalization as well as a xenophobic attitude of significant parts of the Austrian population towards hundreds of thousands of foreigners coming to Austria in the last

⁸⁵ Por. *Victim or suspect: a question of colour. Racist discrimination in the Austrian justice system*, Amnesty International, <https://www.amnesty.org/en/press-releases/2009/04/austria-racism-police-and-justice-system-20090409> [dostęp: 12.01.2016]; N. Mappes-Niediek, *Ein Modernisierungsrückstand...*; B. Hengst, *Flüchtlingskrise: Österreichs Rechtspopulisten profitieren*, “Spiegel Online”, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/fluechtlingskrise-fpoe-profitiert-in-oesterreich-a-1051108.html> [dostęp: 12.01.2016]; *Österreich: FPÖ berauscht sich an Wahlerfolgen*, “Spiegel Online”, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/fpoe-berauscht-sich-an-erfolgen-bei-landtagswahlen-a-1036524.html> [dostęp: 12.01.2016]; M. Baumann, *Triumph für Rechtspopulisten...*; A. Applebaum, *op. cit.*; Ch. Zöchling, *SPÖ und Gemeindebau...*; M.M. Howard, *op. cit.*, s. 20–25; Ch. Zöchling, *Galgenpest: Die Radikalisierung der Mitte*, Profil, <http://www.profil.at/oesterreich/galgenpest-radikalisierung-mitte-6173257> [dostęp: 3.02.2016]; *Deutsche und Österreicher fürchten um ihren Wohlstand*, Handelsblatt, <http://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/fluechtlingskrise-deutsche-und-oesterreicher-fuerchten-um-ihren-wohlstand/12868320.html> [dostęp: 10.05.2016]; M. Kohler, *Right-wing populism in Austria: just populism or anti-party party normality?*, [w:] *Populism in Central and Eastern Europe – Challenge for the Future? Documentation of an Expert Workshop*, red. S. Bachrynowski, s. 25–29, https://pl.boell.org/sites/default/files/gef-populism_report_1.pdf [dostęp: 3.02.2016]; O. Geden, *Diskursstrategien im Rechtspopulismus. Freiheitliche Partei Österreichs und Schweizerische Volkspartei zwischen Opposition und Regierungsbeteiligung*, Wiesbaden 2006, s. 128.

decades. What is more, those foreigners are perceived as a threat for the domestic labour market, a growing burden on the federal budget as well as a threat for the Austrian national identity.

Key words: Austrian state elections 2015, Austrian presidential election 2016, European migration crisis 2015, Freedom Party of Austria (FPÖ), nationalism, xenophobia

Wyniki wyborów w Austrii w latach 2015–2016 w kontekście kryzysu imigracyjnego oraz odradzania się ksenofobii i nacjonalizmu

Celem artykułu jest analiza rozległych polityczno-kulturowych skutków wywołanych w Austrii przez europejski kryzys imigracyjny, a w szczególności – jego wpływu na wyniki wyborów do tamtejszych sejmów krajowych w 2015 r. oraz przeprowadzonych rok później wyborów prezydenckich. Badania opinii publicznej pokazują, iż w 2015 r. doszło w tym państwie do dramatycznego wzrostu negatywnego stosunku do imigrantów i uchodźców. Miało to ogromny wpływ na krajową scenę polityczną: prawicowa populistyczna Austriacka Partia Wolnościowa (FPÖ) zdołała odnieść ogromny sukces we wszystkich czterech wyborach do sejmów krajowych przeprowadzonych w 2015 r. w Austrii.

W opinii autora za radykalizację austriackiego społeczeństwa odpowiedzialny jest nie obecny europejski kryzys imigracyjny, ale raczej kombinacja innych czynników, takich jak obawa o pogorszenie się wysokiego standardu życia w konsekwencji procesów globalizacyjnych i ksenofobiczny stosunek znaczącej części austriackiego społeczeństwa do setek tysięcy cudzoziemców, którzy w ostatnich dziesięcioleciach napłynęli do Austrii. Owi obcokrajowcy postrzegani są jako zagrożenie dla krajowego rynku pracy, rosnące obciążenie dla budżetu federalnego, a także zagrożenie dla austriackiej tożsamości narodowej.

Słowa kluczowe: wybory do sejmów krajowych w Austrii w 2015 r., wybory prezydenckie w Austrii w 2016 r., europejski kryzys migracyjny 2015 r., Austriacka Partia Wolnościowa (FPÖ), nacjonalizm, ksenofobia